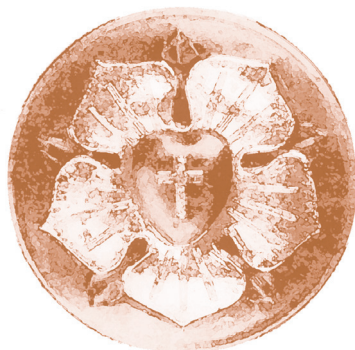

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: OPPBRUDD

ARTIKLER OG INNLEGG

PAVENS BREV OM JORDEN

EI HEILSKAPLEG OMVENDING

MIT HJERTE ALTID VANKER

EN UMENNESKELIG BOT FOR Å EIE EN
BOK AV HANS NIELSEN HAUGE FØR 1805

MÅNEDENS SALME

FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

BOTS- OG BØNNEDAG

REFORMASJONSDAGEN

ALLEHELGENSDAG

MINNEDAG

OPPBRUDD

Vi flytter – igjen. Minstemann har begynt på ny skole – igjen. Vi er omgitt av litt for mange kasser, og det er kort til heftige diskusjoner om hvilke ting som må ut (og hvem som er den verste samleren) – igjen.

På et vis er det ingenting som er nytt under solen for en prestefamilie som har levd i og med boplikten i over 20 år; vi har flyttet før, flere ganger. På den annen side er det noe som er helt annerledes etter 1. september 2015, og som gjør at denne flyttingen også blir annerledes. Boplikten er en saga blott, og ingen kan selvfølgelig ennå si så mye om hva det vil ha å si for kirken og prestetjenesten framover.

Selv har jeg måttet lære meg nye veier. Dit jeg før syklet på noen minutter, bruker jeg nå mer tid. Det er blitt lengre, nå fra beste østkant til beste vestkant. Jeg passerer ikke lenger Akerselvas idyll, men jeg fyker forbi opptil flere frukt og grøntbutikker med fremmedklingende navn, en moské og ganske mange av byens kirker, noen av dem fortsatt i daglig bruk, på min vei. Akkurat nå prøver jeg ut hvilken vei som er raskest, med minst folk og trikkeskinner, og begynner å få en viss oversikt over mine omkjøringsmuligheter, selv om oversikten ikke er større enn at jeg fortsatt roter meg bort et par ganger daglig. For oppbrudd koster! Oppbrudd krever nemlig at man finner nye veier, både bokstavelig og i overført betydning.

Opphevingen av boplikten fører også til oppbrudd fra hvordan det har vært, i hundrevis av år faktisk. Tanken, eller drømmen, om at presten

skal være en del av sitt nærmiljø, i hver bydel og på hvert et nes og skjær i dette landet, var vel allerede et temmelig haltende prosjekt. Likevel har man fram til nå hatt en mulighet til å plassere presten (og familien) på stedet. Det kan man ikke lenger. Hvilke tap dette vil innebære for menighetene, det vet vi jo ennå ikke – det har heller ikke vært særlig fremme i diskusjonen om oppheving av boplikten, fra noens side, så vidt jeg har kunnet registrere.

Meningene og opplevelsen av hvordan dette nå blir, er delte i presteskaper også. Jeg er på egne vegne overlykkelig for å komme ut av boplikten

og opplevelsen av å være ”husmann”. Å kunne skille bosituasjon og yrkessituasjon, for første gang i mitt voksne liv, er en enorm befrielse, for meg og oss. For andre kjennes det annerledes.

Felles for oss alle er at vi sammen må finne veien framover, for kirken, for relasjonen prest–menighet og for hvordan prestetjenesten i framtidens kirke skal se ut. Noe har forandret seg, og mer forandring vil det bli, og vi må finne nye ruter å kjøre, gjennom nye landskap og med andre omkjøringsmuligheter enn dem vi før har hatt. Annerledes behøver ikke å bety dårligere, og ny utsikt kan kanskje også i noen tilfelle gi ny innsikt?

Å kunne skille bosituasjon og yrkessituasjon, for første gang i mitt voksne liv, er en enorm befrielse, for meg og oss. For andre kjennes det annerledes.

ANNE GRETE LISTRØM
ANNE.GRETE.LISTRØM@OSLO.KIRKEN.NO

PAVENS BREV OM JORDEN

24. mai 2015 sendte pave Frans ut en encyklika med tittelen ”Om omsorg for vårt felles hjem”. Som vanlig er for slike dokumenter, refereres det også til med henvisning til innledningsordene ”Laudato si” – Lovet være du. Ordene er hentet fra en bønn av Frans av Assisi, der Frans minner oss på vår avhengighet av Jorden: “Praise be to you, my Lord, through our Sister, Mother Earth, who sustains and governs us, and who produces various fruit with coloured flowers and herbs.”

I sin encyklika argumenterer pave Frans dypt teologisk for betydningen av å verne om Jorden. Og han kombinerer behovet for miljøvern med kampen for rettferdighet for de fattige i blant oss.

Pavens encyklika er vel verdt å fordype seg i også for lutherske kristne. Den fulle teksten er lett tilgjengelig på engelsk og andre språk på <http://www.vatican.va> eller på engelsk på <http://www.katolsk.no/nyheter/2015/06/laudato-si>.

Som en introduksjon har redaksjonen bedt dominikanerbror Haavar Simon Nilsen om å skrive en introduksjon av pavens brev. Han har også oversatt en av de avsluttende bønnene i brevet – en bønn som kan brukes til både privat og gudstjenestelig bruk.

EI HEILSKAPLEG OMVENDING

AV BR. HAAVAR SIMON NILSEN OP, ORDENSBROR I ST DOMINIKUS KLOSTER, OSLO
HAAVAR.SIMON@GMAIL.COM

For pave Frans femner miljøvern alle sider av menneskeleg aktivitet i eit komplekst samvirke.

”Lova vere du, min Herre!” Slik byrjar pave Frans sin encyklika *Laudato Si* (LS) når han skriv om miljøvern. Men kva slags miljøvern handlar det eigentleg om? I dei innleiande avsnitta peikar han på vår felles heim, jorda vår, og på ansvaret me alle har for å ta vare på den sårbare planeten vår som no står under press. Han vil legge fram ein grøn, global plan, eit grep for å verje om ressursar og ein sårbar natur. Men han går lengre – mykje lengre. For der me ser miljosaka som eit tema for seg, der ser paven byrjinga på eit problem som strekkjer seg vidare og loddar djupare.

For pave Frans er det ikkje moegeleg å snakke om miljøvern utan å snakke om dei milliardar

fattige som vert råka av forureining og utnytting. Og når han snakkar om dei fattige, peikar han samstundes på dei som gjer seg rike på andre si ulykke. Og då er vegen kort til å sjå på uretten i den skeive fordelinga av gode. Dermed rettar han snart sitt klare blikk mot oss som nyt godt av rikdomen utan å gjere stort for å dele med oss. Han slår ned på den vestlege, likegyldige haldninga som ber i seg aspekt av proteksjonisme og det han kallar kollektiv egoisme (LS 204). Det er i det heile lite som slipp forbi pavens kritiske observasjonar. Klimaendringane, seier pave Frans, er eit verdsomspennande problem som ber i seg alvorlige konsekvensar, både på dei miljømessige, sosiale, økonomiske og politiske områda, og for alt som gjeld fordeling av gode

blant vår store familie, også kalla menneskeslekta (LS 25).

Det er ikkje berre naturgrunnlaget i vårt tilvere som er i ferd med å verte svekka. Menneskelege livskår smuldrar også. Vesten lid av usunn livsstil, mangel på venleik og harmoni og eit kvardagsliv som skaper stress og fortrengrer omsorgsfulle relasjonar. Dermed er både i- og u-land prega av eit forfall som me treng å fri oss frå. I to hundre år, seier pave Frans, har me undergrave vårt livsfundament gjennom hardt profittjag og grov utnyting av naturressursane og menneske. No viser både jord og samfunn teikn på beresvikt som me ikkje lengre kan ignorere. Me har i dag kome til den erkjenninga, seier paven, at sann økologisk tilnærming alltid ber i seg ei sosial tilnærming, og me er kalla til å lye til skriket både frå vår eiga jord og frå dei fattige.

Det er ikkje så at tankegodset pave Frans presenterer, er noko einestående nytt for kyrkja. Allereie på 18-hundreåret veks katolsk sosiallære til, og ho tok til orde for vern av dei fattige sine rettar og behov. Dette skriv seg igjen inn i det evangeliske tankegodset som alltid har prega kyrkja sitt liv. Den grunnleggande premissen for all livsutfalding er solidaritet og omsorg, som gjeld for alt og alle. Det nye er kanskje at vår noverande pave er så orientert mot den felles samtalen, og vil ha alle sider av det menneskelege samfunn i tale. Forskinga har sin plass side om side med religionen, og begge har perspektiv som gjensidig kan styrke kvarandre. Økonomi og politikk er viktige premissleverandørar for auka sensitivitet, medan læreinstitusjonar rustar nye generasjonar til betre å ta vare på vår felles heim.

Men korleis skal eg, eit enkelt menneske, kunne stå opp i kampen for miljø og sosial rettferd, i ei verd som har økonomisk vekst som overordna prinsipp? Encyklikaen til pave Frans verkar overveldande fordi han krev eit stort perspektivskifte som grip inn også i mitt eige indre og livspraksis. Det varme språket og dei djupe tankane triggar også mitt eige samvit og gjer meg famlande og unnvikande når eg prøvar å tenkje ut kva eg sjølv kan bidra med. Slik er det nok for mange. Det er ein bodskap som krev noko av oss, eit tilsvar, ein respons, eit val. Skal me oppnå omfattande og varig endring, må det eit paradigme-

skifte til, ein kulturell revolusjon for heile den menneskelege storfamilien, som bygger på forpliktande etiske verdiendringar og moralsk ansvarskjenlse: "Me må våge å gjere det som hender med og i verda til vår eiga, personlege lidning. På det viset kan me oppdage kva kvar einskild kan gjere i livet sitt," formantar pave Frans (LS 19). Men han formantar også til endring av dei strukturelle mekanismane som i dag dreg oss bort frå sann velferd som inkluderer alle. Mennesket er ikkje ein passiv skapning i dette biletet. Det er medskapar, og me er alle kalla til å virke som reiskap i Guds hand, slik at me ved Guds rettleiing kan forme denne planeten til å finne si sanne form, ein stad der fred, venleik og det fullendte kan få utfalde seg (LS 53). Tek me utfordringa?

Sjølv om paven kjenner motkreftene frå dei kapitalistiske kreftene og dei destruktive mekanismane i våre vestlege samfunn, let han seg ikkje fordrive frå si målsetting. For trass mørke utsikter for framtida finst der håp. Mennesket evnar å gjere det verste, men er også i stand til å overgå seg sjølv og velje det gode. Dette gjev von om ein ny start. Me har fått gáva å kunne sjå ærleg på oss sjølv, vedkjenne oss vår eigen indre misnøye og sette ny kurs mot sannferdig fridom (LS 205). Miljøvern treng til sjuande og sist ei indre reorientering, ei hjartets omvendning som gjer at me individuelt og kollektivt tek sunnare val. Som truande kristne treng me Guds hjelp og styrkande kraft. Difor har pave Frans også lagt ved to bønner mot slutten av rundskrivet sitt, som begge lyfter fram kjærleiken til skapningen og bøn om kraft til å søkje endring. Me let pave Frans leie ordet til slutt i "ei bøn for jorda vår":

Allmektige Gud, du er til stades i heile universet

og i dei minste av dine skapningar.

Du femnar ømt alt som lever.

Gje oss krafta av din kjærleik,

slik at me hegнар om liv og venleik.

Fyll oss med fred slik at me kan leve

som brør og systrer utan å gjere andre vondt.

Å, Gud åt dei fattige, hjelp oss å berge dei ein-

same og bortgløymde i denne verda,

desse som er så dyrebare i dine auge.

Skjenk oss lækjedom i våre liv,

slik at me vernar om verda vår, og ikkje for-

tærer ho,
at me må så det som er fagert, ikkje foru-
reining og øydelegging.
Rør ved hjarta
til dei som berre søker vinning utan omsyn
for dei fattige og for jorda vår.
Lær oss å sjå det verd som finst i alle ting,
verte fylt av svimlande undring og sjå inn i

djupna av ditt verk,
og lat oss vekse i erkjenninga av at me er djupt
knytt til
til alt det skapte
medan me ferdast mot ditt evige ljós.
Me takkar deg for at du er med oss kvar dag.
Me ber deg, gje oss styrke og mot i vår kamp
for rettferd, kjærleik og fred

MIT HJERTE ALTID VANKER

AV ERIK RØSÆG
ERIK.ROSAG@JUS.UIO.NO

Dette er et forsøk på en gjendikting av tre vers fra Hans Adolph Brorsons julesalme fra 1732
(Norsk salmebok nr. 38).

1732

1. Mit Hierte altid vanker I
Jesu Føde-Rum,
Did samles mine Tancker
I deres Hoved-Sum,
Der er min Længsel hiemme,
Der har min Tro sin Skat,
Jeg kand dig aldrig glemme,
Du søde Jule-Nat.
2. Du mørcke Stald skal være
Mit Hiertes Fryde-Slot,
Der kand jeg daglig lære,
At glemme Verdens Spot,
Der kand jeg best besinde,
Hvori min Roos bestaaer,
Naar JESU Krybbes Minde
Mig ræt til Hiertet gaær.
3. Jeg vil med Palme-grene
Dit Hvile-Stæd bestrøe,
Min Brudgom, Dig allene,
Jeg leve vil og døe.
Kom! Lad min Siæl erlange
Sin rætte Qvæge-Stund;
At kysse tusind gange
Din søde Rosen-Mund.

2014

1. Min tanke alltid vendes
til Jesu føderom.
Det tydelig kan kjennes
at herfra frelsen kom.
Her samles mine lengsler:
Gud har oss ei forlatt.
Den tanken stadig fengsler!
Velsignet julenatt!
2. Den stallen ser jeg for meg
som praktbygg fullt av stas,
men holder meg til din vei;
forsaker statusmas.
Så tror jeg at jeg skjønner:
Det indre teller mest.
At Jesus meg belønner,
det er da aller best!
3. Jeg vil så gjerne tjene
deg, Herre Jesus Krist!
På deg, på deg alene
jeg stoler fullt og visst!
Jeg ville pyntet stedet
der du ble født en gang.
Jeg pynter nå min glede
med fromhets julesang.

EN UMENNESKELIG BOT FOR Å EIE EN BOK AV HANS NIELSEN HAUGE FØR 1805

AV KARL FRODE HILTON, PENSJONERT PREST I DEN NORSKE KIRKE
KARLFRODE@YAHOO.NO

Som prest utdannet på MF har jeg alltid vært glad i bøker i min prestetjeneste – nå også i min pensjonisttilværelse. Som en boksamler får en ikke tid til å lese alt. Heldigvis finnes det rundt om i landet fortsatt litteraturstudiegrupper som jevnlig samles noen ganger i året og samtaler over valgte bøker som medlemmene har lest. I min gruppe, som består av fire lærere, en ingeniør og meg selv som prest, har vi gjennomgått vel 50 forskjellige litterære utgivelser. De fleste dem er av norske forfattere.

En av oss i gruppen valgte nylig boken av Sverre Norborg: Hans Nielsen Hauge 1771–1804, utg. 1966. Som prest ble jeg eksaminert av prof. C.F. Wisløff om Hans Nielsen Hauge til embetseksamen. Imidlertid åpnet boken til Sverre Norborg i sannhet mine øyne for hvor intenst statsfiendtlig Hans Nielsen Hauge etter hvert ble oppfattet av norske prester og andre embetsmenn i kongeriket Danmark–Norge. Aldri før hadde jeg hørt eller lest om at samtlige bøker og skrifter av Hauge før fangeårene fra 1805 ble inndratt eller konfiskert. Dette forteller Norborg i sin bok. Det som skjedde den 5. juli 1805 med den kongelige plakaten, med kongens hånd og segl, var at alle Hauges skrifter skulle konfiskeres/inndras til stedets myndighet, hvor de enn måtte finnes:

„.. at enhver, som maatte have modtaget noget af fornævnte Hans Nielsen Hauge forfattet, eller af ham oversat, eller udgivet, trykt Skrift, til Forhandling eller Uddeling, uopholdeligen skal aflevere samtlige Exemplarer deraf, til Stedets Politimester ...

... Befindes nogen at have tilbageholdt,

endog et eneste Exemplar, af forommeldte Skrifter, eller at have solgt eller paa anden Maade overdraget samme, efter denne Vor Befaling er bleven kundgjort, da bør han ei allene have forbrudt Exemplarernes Værdie efter dem derpaa satte Priis, men tillige bøde 50 Rdl til Sognets Fattigkasse.”

Jeg tror vi vanskelig kan forstå hvor forferdelig dette var for Hans Nielsen Hauge og den veksel han hadde stått for i årene 1796–1804 i Norge. Den totale konfiskering av alle Hauges skrifter kan ikke ha vært opplevd annerledes for folk enn myndighetens vrede over H.N. Hauge. Å ha et skrift av Hauge i sitt eie etter at innleveringstiden var utgått, var direkte livstruende. Boten var 50 Riksdaler – en enorm sum som de fleste innbyggerne i Norge aldri hadde eid samlet i hele sitt liv. Ble en tatt etter å ha trosset kongens bud, ville ett ord være dekkende for de aller, eller fleste: hungersnød eller sultedød. Norge var et fattig, hardt rammet land på den tid, ikke minst takket være napoleonskrigene med boikott av norske havner fra Englands side. En straff på 50 Rdl ville umuliggjøre livet for de aller fleste.

Derfor forstår jeg nå, jeg som har vært interessert i bøker i over 30 år, at jeg aldri kom over en eneste bok eller et skrift i en helt eller delvis utgave av hans skrifter fra årene før 1805. Tro meg: Jeg har lett i dødsbo, på loppemarkeder, i bruktbuikker og i andre tenkelige sammenhenger, men aldri kommet over ett eneste eksemplar. Dette har forunderet meg i mange år inntil jeg leste boken til Norborg.

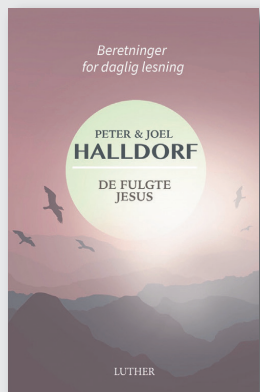
Denne totale konfiskering med den strenge bot som i praksis betød et livstruende endelikt

har jeg aldri hørt om før. Den forklarer mangelen på Hauges litterære produksjon som var i titusenvis av eksemplarer før 1805, og forklarer samtidig vekkelsens nedgang eller opphør for meg.

Tar man seg en tur til Folkemuseet på Bygdøy, kan man bl.a. se det bærbare fengselet som ble båret av 4 sterke menn, hvor bl.a. Hans Nielsen Hauge ble oppbevart altfor lenge. En forstår hvor

knekket han ble, han som hadde gått gjennom store deler av Sør- og Midt-Norge i mange år for så å bli innesperret i en bærbar kasse. Der kunne han bare reise seg, ta ett skritt frem, ett tilbake og sette seg. For en skam over det norske presteskap og embetsverk den gang! Heldigvis ble Hauge frikjent 23. desember 1814, i Norges frihetsår fra Danmark.

luther

Peter Halldorf
DE SOM FULGTE JESUS

299,-

Nå i 2. opplag

Peter og Joel Halldorf har skrevet en bok om troens forbilder og vitner – én for hver dag i året. La deg inspirere av norske personligheter som Marie Monsen, Børre Knudsen, St.Sunniva, Edin Løvås, Annie Skau Berntsen, Ludvig Karlsen og Arnfinn Haram – i tillegg til internasjonale navn som William Wilberforce, Martin Luther King, C.S. Lewis og pave Johannes Paul II.

Peter Halldorf er en av de viktigste åndelige veiledere i Norden i dag. Hans fokus på kirkens enhet og hans trofaste bidrag til seriøs dialog gjør ham til en viktig brobygger og inspirator. Han leter i kirkens skatter og deler så gamle tekster blir levende og eksistensielle.

Per Arne Dahl, biskop i Tunsberg,

Kallet til hellighet gjelder alle kristne like fra kirkens begynnelse til dags dato. Til det trenger vi følgesvenner og veivisere. I denne boken møter vi noen fra den gang kirken var én, andre da den ble delt og frem til dagens konfesjonelle mangfold – også i Norge. Et sterkt økumenisk vitnesbyrd.

**Sr. Else-Britt Nilsen OP Dominikanersøster,
leder av Norges Kristne Råd.**

www.lutherforlag.no

MÅNEDENS SALME SEPTEMBER 2015

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE

ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

ODA NI OOFE FEE! / GUD, VER OSS ALLTID NÆR! (N13 330)

T: FRÅ GHANA O: SINDRE EIDE 1985 M: FRÅ GHANA S: SVEIN MØLLER 1996

”Salmer 1997” representerte noe nytt i norsk salmeboktradisjon. I noen av salmene, særlig fra Latin-Amerika og Afrika, er første vers av originalteksten tatt med i tillegg til den norske oversettelsen. Vi finner salmer på både portugisisk og zulu. I bokens forord står det at ”Det store internasjonale innslaget gir dekning for å si at nesten hele verden synger med”. Dette aspektet er fulgt opp og forsterket i Norsk salmebok 2013.

Bli med til Ridge Church – en interkonfessionell kirke i Ghanas hovedstad Accra. Vi hadde møtt menighetens musikalske leder, Dinah Reindorf, på forhånd. Hun gledet seg stort over at hennes ”Ghana-kyrie” (N13 nr. 976.5) hadde sunget seg godt inn i Norge. Like før gudstjenesten nevnte vi den andre sangen fra Ghana som kom med i Salmer 1997, ”Oda ni oofe fee”.

”Alle kjenner den her i Ghana,” sa hun og skyndte seg inn i kirken for å si fra at det var kommet noen gjester fra Norge, som ønsket å høre akkurat denne sangen på dagens gudstjeneste, hvis det var mulig. Å gjøre endringer på salmeseddelen fem minutter før gudstjenesten, slikt skjer vel ikke så mange andre steder enn i Afrika!

Vi kom inn i en kirke med flere hundre i kirkebenkene og tre kor plassert på forskjellige steder i kirkerommet. Dinah hadde bedt ungdomskoret, akkompagnert av key-board, bass og jembe (afrikansk tromme) om å lede ”Oda ni oofe fee”. Det gikk i et hurtig og svingende tempo, og hele menigheten sto opp og sang med av full hals. Vi

hadde forventet denne sangen som en flerstemt, rytmisk og kraftfull a capella-sang. ”Slik kan den også fremføres,” forklarte Dinah etterpå. ”Dette er en folkelig sang som synges veldig forskjellig fra sted til sted. Og slik får dere også gjøre det i Norge. Syng den akkurat slik det passer dere,” sa hun med et stort smil.

Denne salmen synges på flere språk i Ghana. I den versjonen vi har i norsk salmebok, er første vers gjengitt på språket ga, det språket som tales av mange i området omkring Accra.

Kirkenes Verdensråd har gjort salmen kjent internasjonalt. Vi støtte på den første gang i bønne- og sangboken til verdensrådets generalforsamling i Vancouver i 1983. Her er den oversatt til engelsk og tysk. Så vidt vi kan bedømme, ligger begge oversettelsene nær originalen. ”Lord, you are everywhere! Lord, you are powerful!” lyder den engelske versjonen.

Den norske oversettelsen er ganske fri i forhold til originalen. Her er lovsangen blitt til en bønnesalme, ”Gud vær oss alltid nær”. Det tredje verset, ”I sorg og glede, Gud, veit vi du er alltid nær”, finner vi hverken i originalen eller i andre oversettelser.

Salmen er en enkel og sangbar menighetssang som er gjengitt i Norsk salmebok med firstemt sats, arrangert av Svein Møller. La gjerne et forsangerkor synges sangen flerstemt. I mange menigheter vil det ikke gå lang tid før folk i kirkebenkene synger med på både melodien og de andre stemmene.

I samarbeid med Eide forlag trykker LK hver måned en omtale av en av de nye salmene i Norsk Salmebok. Omtalen finnes også på www.norsksalmebok.no, der man dessuten kan finne salmeforslag til gudstjenestene.

FRA BOKFRONTEN

PER ERIKSEN: FØR DU SIER DU IKKE TROR: SPØRSMÅL Å FÅ SVAR PÅ FØR DU AVVISER GUD

117 SIDER. LUTHER FORLAG 2014

Per Eriksen har skrevet en liten og klok bok om noen store eksistensielle spørsmål. Boken har fornuftige resonnmener, mye relevant bibelmateriale og livsnære fortellinger til ettertanke. Den har et kapittel i starten om hvorfor Eriksen tror på Jesus, og en god kritikk av Dawkins og Hitchens til slutt. Men i hovedsak er den strukturert omkring følgende seks spørsmål:

- 1) Hvordan begrunner du at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt verdi?
- 2) Hvordan kan du vite at det finnes en verden utenfor deg selv?
- 3) Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt?
- 4) Er det egentlig noe som er objektivt rett eller galt?
- 5) Hvordan forklarer du menneskets frihet?
- 6) Hva er meningen med livet?

Eriksen skriver i starten at han er mer opptatt av å stille spørsmål enn å gi endelige svar, selv om han gir velbegrunnede svar. Han utfordrer leseren

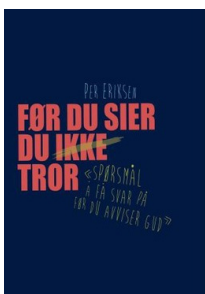
til å gi bedre svar enn han, og mener ateister ikke har svar på spørsmålene. I denne bokmeldingen vil jeg ta Eriksen på ordet som leser. Jeg vil gjengi Eriksens svar, men også drøfte alternative svar en ateist og en kristen kan gi.

1) Hvordan begrunner du at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt verdi?

Eriksen mener det ikke lar seg begrunne dersom det ikke er mer å si om mennesket enn at det er et rent biologisk vesen. Menneskets ukrenkelige verdi må forankres utenfor oss selv, i Guds eksistens og skapervilje.

En ateist kan forsøke en rekke forskjellige strategier for å svare på dette. Man kan vise til Immanuel Kants kategoriske imperativ og at det er fornuftig å behandle andre slik vi vil bli behandlet selv. Eller man kan argumentere konsekvensetisk som i menneskerettighetserklæringen og si at det er viktig for å forebygge folkemord at vi fastslår alle menneskers likeverd. Eller man kan forsøke T.M. Scanlons kontraktualisme og definere visse objektive verdier som det et rasjonelt fellesskap vil komme frem til under visse forutsetninger. Det finnes også mange andre muligheter.

Likevel er jeg enig med Eriksen i at det ikke finnes et fullgodt ateistisk svar på dette, slik at hvis man først mener at mennesket har en absolutt verdi, i betydningen lik verdi uavhengig av hva mennesker måtte føle og mene om saken, så lar det seg best begrunne med Guds kjærlighet til menneskene. En ateist kan naturligvis benekte at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt

verdi, men hvis de først mener det, så er jeg enig med Eriksen i at Gud gir best begrunnelse for påstanden.

2) Hvordan kan du vite at det finnes en verden utenfor deg selv?

Eriksen sier at hvis man ikke tror det finnes noen Gud, har man ingen god grunn til å stole på sine sanser og deres inntrykk av at det finnes en verden utenfor oss selv. Men hvis Gud har skapt oss til å leve i en rasjonell verden, følger det også at vi kan stole på våre sanser, slik også Descartes argumenterte for det samme.

Her bør vi skille mellom hva vi kan *vite sikkert*, og hva som *følger av en teori*. Hverken den som tror på Gud, eller den som ikke gjør det, kan *vite sikkert* at det finnes en verden utenfor sin egen tanke, eller at sansene er til å stole på. Men den som tror på Gud, kan argumentere for at det burde følge at sansene er til å stole på, og hevde at den som utelukkende tror på evolusjon, ikke har en god grunn til å tro at sansene er til å stole på. Alvin Plantinga og Victor Reppert har forsøkt å argumentere slik, men da først og fremst med vekt på fornuften, og ikke sansene.

For sansene våre er jo ikke helt til å stole på. Vi kjenner til ulike former for synsbedrag og optiske illusjoner, som ofte kan gis en fornuftig evolusjonsmessig forklaring. Også den generelle måten vår fornuft virker på, er full av feilslutninger slik for eksempel Daniel Kahneman viser i boken *Thinking – fast and slow*, og igjen forklarer evolusjonslæren godt hvordan mange av disse tankefunksjonene har oppstått som effektive og stort sett nyttige tenkemåter. Evolusjonen forklarer likevel hvorfor sansene og fornuften generelt sett er ganske troverdig, fordi de som har mest sakssvarende sanse- og tankeevne, har vært best i stand til å overleve. Mens det ondes problem gjør det slik at vi ikke kan trekke slutningen at fordi det finnes en god Gud, så må våre sanser fungere godt.

Og likevel: Fornuftige resonnementer og logiske slutninger finnes, og matematikken gir oss et overraskende godt og effektivt verktøy til å forstå verden på nivåer langt utenfor det som er nødvendig for overlevelse. Robin Collins er i ferd

med å publisere veldig gode argumenter for at Gud har skapt en verden som er tilpasset rasjonell utforskning. Jeg er derfor enig i Eriksens intuisjon bak dette, men ville fokusert mer på hvordan verdens rasjonelle struktur lar seg oppdage av oss svake mennesker, enn å fokusere på våre sanser og om vi kan vite at det finnes en ytre verden.

3) Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt?

Eriksen argumenterer på ulike måter for at den observerbare verden må ha en årsak utenfor seg selv, en årsak som eksisterer i kraft av seg selv (Dette er Thomas Aquinas' gudsargument nr. 2 og 3). Dette er fornuftige argumenter, men svarer på et annet spørsmål enn spørsmålet: Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt? Det svarer heller på: Hvorfor eksisterer *noe fysisk* eller *noe kontingent* eller *noe som begynte å eksistere* i det hele tatt?

For vi kan ikke gi noe svar på hvorfor det eksisterer noe i det hele tatt. For spørsmålet forutsetter at det fantes et mulig alternativ: At noe skulle eksistere i det hele tatt eller ikke, men det vil både teister og (reflekterte) ateister benekte, og dermed vil begge kunne hevde at spørsmålet er feil. Gud er altså ikke svar på hvorfor noe eksisterer i det hele tatt, siden Gud selv faller inn under kategorien "noe".

Vår fysiske verden synes å peke utover seg selv til noe ikke-fysisk som må ha eksistert alltid og frembrakt vårt univers. Det er vanskelig å finne fysiske kandidater til noe som alltid har eksistert og frembringer univers, og grunner til å tenke at noe fysisk ikke kan være slik. Men bevissthet melder seg som en naturlig kandidat til en ikke-fysisk årsak. Dette er spennende tanker, og dette kapittelet fungerer innholdsmessig godt, men overskriften er litt misvisende.

4) Er det egentlig noe som er objektivt rett eller galt?

Dette kapittelet argumenterer ganske likt som kapittel én, men nå er det ikke bare menneskers verdi det står om, men alle moralske verdier. Eriksen mener at hvis det finnes en Gud, har vi en objektiv moral som gjelder alltid og for alle, mens det ikke er tilfelle uten Gud.

Ateisten vil enten kunne benekte at det finnes noe objektivt rett eller galt, eller forsøke seg via strategier som nevnt ovenfor. Ateisten kan uansett fremholde at også når vi bruker Gud til å begrunne objektiv moral, så er det vi mennesker som definerer ”rett” og ”galt” og bruker Guds vilje til å bestemme det. Men hvorfor skal Guds vilje være det som er det gode og rette, kan ateisten spørre? Eriksen svarer at det er fordi Gud og det gode faller sammen, mens ateisten da kan svare at det gode kan finnes uten Gud, og Eriksen går ikke nærmere inn på den debatten.

Min egen oppfatning er at dette argumentet fungerer best med konkrete verdier som menneskers likeverd som forutsetning enn helt generelt om verdiers objektivitet. For de kan defineres på ulike måter uten at det er lett å skulle hevde at én definisjon er riktigere enn en annen.

5) Hvordan forklarer du menneskets frihet?

Eriksen mener det ikke er plass til menneskets frihet i et materielt og lukket univers. Men fordi kjærlighet krever evnen til å velge, gir det god mening at Gud har gitt oss friheten som gave, ifølge Eriksen.

Kjærlighet er mange ting, og det er mye kjærlighet som ikke er noe vi velger – for eksempel kan ikke jeg velge om jeg vil elske mine barn eller ikke. Men Eriksen fokuserer på nestekjærlighets-handlinger, og der vil det være handlinger som vi kan velge om vi vil gjøre eller ikke.

Kan så frihet oppstå gjennom evolusjon? Jeg foreslår i en kommende bok at den kan det, uten

at det er plass til å forklare hvordan her. Men frihet synes å kreve en ikke-fysisk bevissthet, så derfor peker den likevel i retning av Gud.

Eriksen skriver klokt at dersom friheten har oppstått naturlig, synes verden å være skapt for at det skal være mulig. Det er helt utrolig at partikler skal kunne bli til bevisste vesener, og noe man i mye større grad ville forvente om det finnes en Gud, enn dersom det skyldes tilfeldighet.

6) Hva er meningen med livet?

Eriksen kan ikke se at det er noen mening med livet dersom Gud ikke finnes, for det er Gud som gir historien mening, retning og mål. En ateist vil nok være enig, og avvise spørsmålet ved å si at det ikke er noen mening i betydning hensikt med at vi finnes. Her kunne Eriksen vist til ulike ting som synes å peke på at tilværelsen likevel har en hensikt, når universet synes fininnstilt for liv, at det er ordnet og inneholder bevissthet og frihet. Mens ateisten ville kunne trekke frem lidelse og meningsløshet som synes å peke i den andre retningen.

Når en så kort bok som dette tar opp så store spørsmål, er det klart at det alltid vil være mer å si. Jeg kritiserer altså ikke boken for ikke å ha skrevet om de tingene jeg nevner her, men bruker heller boken som en anledning til å tenke videre omkring disse store spørsmålene. Det er slik boken er ment, og Eriksen bruker sine tilmålte sider godt.

Atle Sjøvik

SØNDAGSTEKSTEN

TORBJØRN HOLT - PER KRISTIAN SÆTRE - ASTRID SÆTRANG MORVIK - SJUR ISAKSEN

BOTS- OG BØNNEDAG - REFORMASJONSDAGEN ALLEHELGENSDAG - MINNEDAG

BOTS- OG BØNNEDAG

25. OKTOBER 2015

Prekentekest: Luk 18, 9–14

Lesetekster: Jes 59,1–4 / 1 Joh 1,8–2,2

Liturgisk farge: Lilla

LIGNELSEN OM FARISEEREN OG TOLLEREN

En kjapp oppsummering av den moderne nordmanns forståelse av synd og syndighet er vel i korte trekk at vi ikke oppfatter oss som spesielt syndige, og at det uansett er adskillige andre som er mye syndigere enn oss. Når den moralske skala går fra Mor Theresa til Anders Behring Breivik, er det nokså åpenbart at noen alltid vil være verre enn de aller fleste av oss. Folk oppfatter seg i grove trekk å være i en posisjon som er noenlunde sammenfallende med fariseeren slik Jesus karakteriserer (eventuelt karikerer) ham i teksten.

Gjennom et par titalls presteår er det mange som har sagt til meg at ”jeg følger de 10 bud” (Det gjør de nok bare delvis) og går i kirken av og til (Det siste stemmer, i den forstand at de går

i kirken hver gang de har noe å gjøre der: Dåp av lille Petter, lille Petters konfirmasjon om 14 år, lille Petters bryllup om ytterligere 14 år og bestemors begravelse, pluss en og annen julaften. Summerer man alle anledningene familien og vennekretsen genererer, blir det faktisk en del kirkebesøk i løpet av et liv).

Den formuleringen i kirkens liturgi flest har sagt til meg at de reagerer på – dette inkluderer adskillige kirkeansatte – er den gamle syndsbekjennelsens ”kjenner lysten til det onde i mitt hjerte”. Denne formuleringen har derfor kirkens liturgiske innovatører ofte gått løs på først, og stort sett lykkes med å fordrive fra dagens gudstjenesteliv i Den norske kirke. ”Jeg kjenner meg ikke igjen i den teksten,” sier lekfolk. ”Kirkens teologiske antropologi har endret seg i en mer positiv retning,” sier teologene. Det er mulig den teologiske antropologien har endret seg. Det er mer tvilsomt om menneskenaturen har gjort det. Det andre angrepspunktet når det gjelder syndsbekjennelsen, er plasseringen i gudstjenesten. Plasseringen i starten gir gudstjenesten dårlig feel-good faktor. Man vil ikke bli minnet om ens syndighet før gudstjenestens positive stemning er etablert. Derfor gjemmer man syndsbekjennelsen bort i forbindelse med forbønnen.

Vi trenger å minne hverandre om at synd bare gir mening som teologisk begrep hvis det sees i forhold til Guds absolutte standard. Det er ikke et begrep som primært relaterer seg til borgerlig

respektabilitet og lydighet mot landets lover. I Jesajas store visjon i kapittel 6 oppstår Jesajas syndserkjennelse når han står for Herrens ansikt i tempelet. Da blir han oppmerksom på sin egen urenhet. Urenheten var der fra før; bevisstheten om den kom i møte med Herren. Akkurat som menneskene i den moderne filmklassikeren "The Matrix" trenger å bli oppmerksomme på hvilket liv de faktisk fysisk lever, som er noe annet enn den mentale illusjonen de lever i, trenger vi å bli opplyst om vår egentlige tilstand.

Dersom klassisk kristen syndserkjennelse byttes ut med Kardemommeløv, bortfaller behovet for forsoning. Jesu korsdød blir en guddommelig solidaritetshandling med en lidende menneskehet (som den selvsagt også er), men bare det. Det etableres en slags kosmisk harmoni mellom en nedjustert Gud hvor hellighet og absolutt godhet er byttet ut med snillhet, og menneskets synd relativiseres og bagatelliseres.

Onskapskapen lever selvsagt videre i beste velgående i hendelser som Breiviks masse mord på Utøya, eller i IS' barbariske villskap i Irak og Syria. Vi bommer fatalt når vi ikke forstår at det er sammenheng mellom vårt eget smånusk i de mørke krokene i eget liv og de monumentale og spektakulære forbryterske handlingene som gjennomføres av onde enkeltpersoner og onde regimer.

Tollerens enkle syndsbejknelse "Gud, vær meg synde nådig" gjorde at han "gikk hjem rettferdig for Gud". Det enkle er ikke alltid det beste. Men i dette tilfellet er det det.

TORBJØRN HOLT
SJØMANNSPREST I LONDON
TORBJORN.HOLT@SJOMANNSKIRKEN.NO

REFORMASJONSDAGEN

31. OKTOBER 2015

Preiketekst: Joh 1,16–17

Lesetekstar: Sal 46,1–8 / Rom 1,16–17

Forteljingstekst: 1 Sam 3,1–10

Liturgisk farge: Raud

Med berre to år att til det store reformasjonsjubileet i 2017 er det kanskje på tide å få litt sving på feiringa av reformasjonsdagen i kyrkja vår. Tekstane for dagen leier tankane mot dei hendingsane i Luther sitt liv, som vart utgangspunktet for den lutherske reformasjonen. Samstundes var Luther ein from og inderleg mellomaldermunk i djupe sjelekvalar, og han hadde heilt andre føresetnader enn ein gjennomsnittleg kyrkje-gjengar i Noreg i 2015. Korleis skal ein då forkynde denne dagen?

NY TRADISJON?

Dagen er den 31. oktober, dagen då Luther slo opp dei 95 tesane på kyrkjedøra i Wittenberg. I Tyskland har dagen vore feira fast sidan 1600-talet, og kjelder vitnar om sporadiske feiringar attende til Luthers levetid. Kyrkjemøtet i 2010 gjorde vedtak om å få dagen inn i kyrkjeåret vårt, og året etter vart den gjeldande tekstrekkeja vedteken som del av den nye tekstboka. Eg trur det kan vere bra for ei luthersk kyrkje å markere sin eigen arv og identitet, men utfordringa er å få gjennomført dette i praksis. Dagen fell anten saman med bots- og bønedaag eller i veka fram mellom denne og helgemessesundag. Den særnorske løysinga med bots- og bønedaag siste sundag i oktober gjer altså at me ikkje har nokon sundag ledig den veka å flytte feiringa til. I Tyskland er dagen offentleg fridaag i somme forbundsstatar, og andre stader er det vanleg med kveldsgudstenester på sjølve dagen. Det er jo ei

mogeleg løysing her hjå oss òg, men i det praktiske kyrkjelydslivet vil ein då fort oppdage at ein kjem i konkurranse med ymse halloweenfeiringar. Likevel tenkjer eg at det er jo eit forsøk verd å få til noko, og kanskje kan eit nærstående jubileum gje ein ekstra motivasjon til å starte ein ny-gammal tradisjon i kyrkjelyden.

I TEKSTAR OG SALMAR

Tekstane for dagen er eit utval av lutherske kjerne-
netekstar. Preiketeksten er sluttversa til Johannes-
prologen, og tekstutsnittet med kontrasten mel-
lom lova og nåden plasserer oss trygt i den
lutherske tradisjonen. Lesetekstane er bår sterkt
knytte til Luther sin eigen biografi. Sal 46 er jo
det bibelske underlaget for "Vår Gud han er så
fast ei borg", og den salmen (N13 108) høyrer jo
med på denne dagen. Rom 1,16–17 er ifølgje
Luther sjølv kjerneverset for den reformatoriske
oppdaginga. Denne oppdaginga fortalte han om
sjølv i versform i "Nun freut euch, lieben
Christen G'mein" frå 1524. Dette er ei vise på ti
vers, som fyrst og fremst vart skriven så folk
kunne syngje om kjernen i den reformatoriske
forkynninga på gater og torg, men visa kom med
i den fyrste lutherske salmeboka og finst òg i
norsk omsetjing som "Nå fryd deg, kristne
menighet" på nr. 336 i Norsk salmebok. Salmen
er i utgangspunktet ikkje ein kyrkjesalme, og han
er lang og massiv, og ein treng alle versa for å
få samanheng i teksten. Det kunne kanskje
inspirere til å utfordre kor eller forsongarar til å
gjere noko ut av han til ei reformasjonsdags-
gudsteneste. Slik kan ein betre få fram dramaet
og gleda i denne teksten enn ved å setje han opp
som ein lang og nokså ukjend salme for kyrkje-
lyden. Forteljingsteksten for dagen er 1 Sam 3,1–
10, om Samuels kall. Det opphavlege framlegget
til kyrkjemøtet i 2011 om å setje opp forteljinga
om David og Goliat gav jo ein hardtslåande
parallell til biletet av Luther framfor riksdagen i
Worms, men det er ikkje vanskeleg å sjå dei
økumeniske grunnane til å finne noko anna, til
dømes ei forteljing som gjev høve til å seie noko
om kallet i luthersk teologi.

LUTHER FOR HJARTET

Fleire faktorar, både temaet for dagen, saman-
stillinga av tekstane og dei knappe utsnitt, er
med på å framheve tekstane si verknadshistorie i
reformasjonstida framfor tekstane si meining i
opphavleg kontekst. Samstundes kan det å gå
nærmare tekstane utvide biletet noko, og det
trengst av fleire grunnar. Når Luther mot slutten
av livet skildrar sine eigne opplevingar og gjen-
nombrotet då det gjekk opp for han at "Guds
rettferd" er ei gåve og ikkje eit krav, så framstill-
er han det som om han bryt med mellom-
alderteologiens samla tolking av dette verset.
Det er rett og slett ikkje riktig; i beste fall er det
sett veldig på spissen. Diverre har Luther sine
spissformuleringar prega den protestantiske
tradisjonen si vurdering både av mellomalder-
teologien og av den katolske tradisjonen i dag, og
ein gjer ikkje rett verken mot historia eller mot
katolikane om ein berre repeterer slikt. Det ein
derimot må ta Luther sine ord for, er at dette var
hans eiga oppleving, og at han i desse orda møtte
det frigjerande evangeliet. Denne klåre innsikta
er ein del av den lutherske arven som me ber med
oss, og som me kan gje vidare utan å samstundes
drage med oss karikaturane frå stridane på 1500-
talet.

Det neste spørsmålet er jo korleis me gjer det,
for avstanden mellom Luther og oss er stor. Hans
samanheng var klosteret i seinmellomalderen, der
Guds eksistens og allmakt var udiskutable, og
spørsmålet som Luther formulerte var: "Kvar
finn eg ein nådig Gud?" I dag er verken Guds
eksistens eller allmakt sjølvsgade, og predikanten
si oppgåve er ikkje einast å rekke fram nåden
innanfor eit system av gjevne føresetnader, for
sjølve føresetnadene er i spel. Spørsmålet kan vel
så mykje vere: "Kva skal eg med nåde?" Å gå
nærare tekstane kan gje nokre vegvisarar mot eit
svar, og kan utvide metaforane. For det fyrste er
johannesteksten berre eit utsnitt av slutten av
prologen. Verset etter, det aller siste, seier jo:
"Ingen har nokon gong sett Gud, men den
einborne, som Gud og som er i fanget til Far, han
har vist oss kven han er." Kontrasten mellom lova
som kom med Moses, og nåden og sanninga i
Kristus vert ståande parallelt med kontrasten

mellom ikkje å sjå og å sjå Gud. Romarbrevsteksten står der som ei overskrift for heile brevet, og i innleiinga til kapittel 8 høyrer ein ekkoet av han før Paulus talar om livet i Anden og fellesskapet i Kristus, eit fellesskap som overskrid grensene mellom jødar og grekarar. Rettferdigjering handlar om frikjenning, men òg om kjennskap og om fellesskap med Gud. Bibeltekstane gjev fleire og vidare metaforar enn lutherforteljinga i klassisk form, og kanskje hjelper dei på vegen mot å skjønne kva som verkeleg stod på spel for Luther, og kva det var han oppdaga. Det ville vere i Luthers ånd om ein i ei preike forsøkte å finne ut kva tekstane talar til djupet i oss, rett og slett rettleie ein meditasjon over tekstane i Luthers eigen forstand. For det kan hende at reformasjonens språk og dei intrikate omgrepsdefinisjonane, trefaldige bruk og firfaldige meiningar er fjerne, men der er noko i forteljinga som talar, og som ein kan kjenne seg att i, og som syner oss noko av Gud og gjev oss eit språk for møtet, både med Gud som gjev motstand og Gud som møter oss med nåde.

PER KRISTIAN SÆTRE
KAPELLAN@JAR-MENIGHET.NO

ALLEHELGENSDAG

31. OKTOBER 2015

Prekentekest: Matt 5,13–16

Lesetekster: Sal 84,2–8 / Hebr 12,1–3

Fortellingstekst: Åp 1,9–11a;21,1–5

Liturgisk farge: Hvit

SALT, SØTT, SURT OG BITTERT

Allehelgensdag: Ramsalt disippelundervisning. Stemningsfull kveldsgudstjeneste med lystenning og søt musikk. Surmaget kritikk av folkelig religiøsitet. Bitre tårer av sorg og savn og lidelse. Allehelgensdag med det store spennet: Helgener som led for Kristi skyld og har gitt oss eksempel til etterfølgelse. Og folk flest som blir gjenstand for vår oppmerksomhet kun fordi de har avgått ved døden. Er det mulig å forene de to tradisjonene i en felles gudstjeneste, i en felles forkynnelse?

TIL DAGEN

Vanligvis svarer jeg nei på spørsmålet over. Vi velger å arrangere festgudstjeneste på formiddagen med storslått musikk og en forkynnelse som tar utgangspunkt i dagens tekster. Om kvelden inviterer vi pårørende til opplesning av navn på dem som er gravlagt siste år, ledsaget av lystenning, vakker musikk og lesing av kjente håpstekster fra gravferdsliturgien. Men denne gangen – i år – er kanskje dagens tekster så romslige at de favner *både* dem som er kommet til kirken for å feire allehelgensdag, og dem som er kommet først og fremst for å minnes sine kjære?

TIL TEKSTENE

Salme 84,2–8 er vel egentlig en pilegrimssalme: Forfatteren lengter etter å komme frem til tempelet og få hvile ut der. For oss – og folk flest – kan den like gjerne uttrykke himmellengsel, og i

den grad troen på himmelen er allmennmenneskelig, er dette en allmennmenneskelig salme.

Hebr 12,1–3 er også på sett og vis en pilegrimstekst, og i den grad pilegrimsvandring er blitt en lavterskel kristen praksis, er også dette en tekst som mange kan relatere til: Livet er et utholdenhetsløp. Motstand, slitenhet og motløshet må påregnes. Slik er livet – og slik er kristenlivet. Men målet er himmelen og Jesus som sitter ved Guds trone.

Hvor allmennmenneskelig er så dagens prekenetekst? **Matteus 5,13–16** bygger en bro mellom saligprisningene og Jesu radikale lovførelse. Denne utgjør mesteparten av resten av Bergprekenen (Tord Fornberg, *Matteusevangeliet 1:1–13:52*, s 80f). Fornberg holder fram at Matteus i all hovedsak hadde det samme misjonsynet som man møtte i rabbinisk jødedom. Den jødiske troen var først og fremst en etikkens religion. Man gikk ikke aktivt ut til ikke-jøder og prøvde å overbevise dem om sannheten i troen gjennom forkynnelse, men ved å leve etter loven. ”Då kommer hedningarna att se att välsignelse följer med ett liv enligt lagen, *prisa er fader i himlen*, och strömma upp till Jerusalem för att få del av Israels frälsning.” (Fornberg)

Matteus bruker *salt, byen på fjellet og lys* som bilder på noe som skiller seg ut og stikker seg fram. Saltet er smaksforsterkende og konserverende. “Disciples, if they are true to their calling, make *the earth* a purer and a more palatable (smaksrik, velsmakende) place. But they can do so only as long as they preserve their distinctive character: unsalty salt has no more value.” (R.T. France, *Matthew*, s 117) Ifølge R.T. France kan salt egentlig ikke miste sin kraft, men det urene ”saltet” som ble gravd frem fra strendene ved Dødehavet, kunne gradvis bli ”usalt” etter hvert som innholdet av natriumklorid ble vasket ut, hevder han. Man skal imidlertid passe på ikke å fortape seg i det uklare ved selve bildet. Bildet forklares uansett av parallellene som følger, nemlig en by som blir lagt på et fjell, og en oljelampe som blir satt på en holder. Poenget er at det er skal være tydelig hvem som er en disippel. De er ikke som alle andre, men utmerker seg ved sin livsstil. Hva denne livsstilen består i, utdypes når

Jesus fortsetter med å utlegge loven mer radikalt enn noen av folkets skriftlærde tidligere hadde gjort (Jfr. 7,29).

Selv om deler av talen tydeligvis også ble hørt av folket, er selve saligprisningene og versene som følger, myntet på de nærmeste disiplene. Disippelundervisning er helt klart ikke for folk flest! Vers 11 understreker at et liv som Jesu etterfølger innebærer forfølgelse. Resten av Bergprekenen viser at det å leve som en disippel er å leve i forsakelse og tro (Jfr. dåpsliturgien). Man skal gi avkall på sitt eget, men samtidig stole fullt og helt på Far i himmelen. En slik livsstil klargjør *hvem* man tror på, og *hvordan* man tror. Å være kristen på Bergpreken-vis gir ikke et behagelig liv, men de som blir vitne til en slik livsstil, skal bli overbevist av vitnesbyrden som de kristne gir gjennom sine liv. De disiplene som derimot har mistet sitt særpreg (kraften), vil ikke kunne overbevise noen. Tvert imot: De blir tråkket ned og behandlet med forakt av menneskene (v 13).

TIL PREKENEN: ALLEHELGENSDAG FOR FOLK FLEST?

Det er ikke alle gitt å være en disippel etter Bergprekenens målestokk. Likevel er alle folkekirkenes medlemmer døpt til et liv i forsakelse og tro. På Allehelgensdag møtes to tradisjoner og to pilegrimstog: Martyrene som har vasket sine klær i Lammets blod (Jfr. Norsk salmebok 267 og Åp 7,14) – og alle våre kjære som vi ikke lenger kan nå annet enn gjennom våre tanker og håp og tente lys på kirkegården en mørk novemberkveld. Går *deres* ferd også til himmelen? Alt vi kan gjøre, er å håpe. Men i tillegg til de to nevnte pilegrimstogene, er *et tredje* pilegrimstog i ferd med å stille seg opp og ta fatt på vandringen. Det er *vi*, alle vi som ferdes midt i livet, og som med all vår tro og tvil aldri kan bli *helt sikre* på hvor vandringen ender. For dersom vi blir avkrevd en livsstil i tråd med Bergprekenen, hvem vil da komme frem?

Kanskje blir Bergprekenen med sine krav for sterk for de pårørende samlet til minnegudstjeneste? ”Dere er jordens salt! Dere er verdens lys!” I disippelundervisningen ligger både en konstatert og en oppfordring. Det ligger også en

advarsel der, om hva som skjer dersom vi mister vår kraft og skjuler vårt lys. Jeg er usikker på om de sørgende er i stand til å ta imot et slikt budskap. På den annen side: Vi nøler jo ikke med å tenne lys for våre kjære! Lyset som symbol for den vi savner, knyttes meningsfullt til Kristus som verdens lys. Hans liv, død og oppstandelse overstråler våre famlende forsøk på å leve og vår hjelpeløshet i møte med døden. Hva skal vi med kirken og de kristne om de ikke kan formidle en tro som skiller seg ut, som gir lys og kraft? Det samtidig trøsterike og utfordrende budskapet i dagens prekenetekst er at vi er utskilt og synliggjort i verden. Gud har gitt oss stor betydning og et oppdrag om å forvandle jorden. Som døpte er vi allerede oppmarsjert i pilegrimstoget som har himmelen som mål. Vi trenger ikke gjøre annet enn å følge lyset, og hvem vil vel egentlig vandre i mørket? Så skal vi rett og slett ta sjansen og gi evangeliet til folket?

Når vi inviterer hver enkelt sørgende til å ta det lille lyset de fikk i hånden da de gikk inn kirkedøren, og komme frem til lysalteret for å tenne det i lyset fra Kristus-lyset, og la det stå og skinne sammen med alle de andre tente lysene, la oss være nøye med å fremheve evangeliet i vår symbolhandling: Vi har ikke annet lys enn det vi har fått gjennom Jesus. Vi kan ikke skinne uten ham, men knyttet til Jesus skinner vi på grunn av hans kjærlighet. Gjennom hans lys blir vi lys for hverandre, og sammen gir vi lys til verden vi lever i. Da æres vår Far i himmelen. Mer krever han ikke av oss.

ASTRID SÆTRANG MORVIK
SOKNEPREST I ØSTENSTAD
ASTRID.MORVIK@ASKER.KIRKEN.NO

MINNEDAG

1. NOVEMBER 2015

Prekenetekst: Joh 11,1–5.33–38

1 Mos 23,1–6 / 2 Kor 1,3–7

Liturgisk farge: Kirkeårstidens farge

SLIPPE TAKET ELLER HOLDE FAST?

Kan vi holde rundt dem som ikke lenger står ved siden av oss?

Kan vi se omhet, respekt og omsorg i øynene som er lukket for alltid?

Kan vi høre trillende latter fra ingensteds?

Kan vi føle – og inspireres av engasjementet, varmen og kjærligheten fra de døde?

Ja!

(Fra dødsannonse i Aftenposten
18. juli 2015)

Sorgteorien har utviklet seg de siste tiårene. Den tradisjonelle fasetenkningen har beskrevet et naturlig sorgforløp i nødvendige faser som skal hjelpe den sørgende til å *slippe taket* i den eller det som er mistet, slik at det blir mulig å reorientere seg og reinvestere kraft og kjærlighet i nytt liv og nye relasjoner. Fasetenkningen har imidlertid blitt supplert av en mindre skjematisk og mer individualistisk forståelse av sorgens oppgave. Her gis det større rom for å ta vare på og *holde fast* ved den en har mistet, slik som teksten i dødsannonsen ovenfor gir et uttrykk for. Når vi har Minnedag i kirken, kan det være hensiktsmessig for predikanten å stille seg selv spørsmålet: Hva vil vi med denne gudstjenesten? Vil vi realitetsorientere de sørgende og hjelpe dem ut av fornektelse og fastgrodd sorg? Eller vil vi tillate ulike måter å forholde seg til de avdøde på, også slik at de som lever, ”inspireres av engasjementet, varmen og kjærligheten fra de døde”? Mye sorgforskning peker i retning av at det er fullt mulig

å *holde fast*, uten at dette leder til en stivnet eller patologisk sorg.

ALLEHELGENSDAG ELLER NYTTÅRSAFTEN?

Årlige minnegudstjenester i menigheten har vært en etablert praksis allerede lenge før den nye tekstboken ga oss egne tekster for en slik dag. I noen grad overtok disse særegne og sjelesørgerisk motiverte gudstjenestene plassen til Allehelgensdagsgudstjenesten. Minnegudstjenestene ble verdifulle ritualiseringer av de tap som var lidd gjennom året. Samtidig var det ofte krevende å anvende tekstene for Allehelgensdag. Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå har Minnedag som en egen såkalt merkedag i tekstboken. Det gode med denne dagens tekster er at de på en helt annen måte enn Allehelgensdag har et samlet tema: Sorg. Det er imidlertid ikke angitt at Minnedag må legges til én bestemt dag i året. Denne gudstjenesten kan finne sted når som helst, men i forordet til tekstboken er det anført slik: ... *gjerne i tilknytning til Allehelgensdag eller Nyttårsaften.*

Minnedagen inngår som en del av en langsgående ritualisering av tap. I enda større grad enn gravferden åpnes det opp for en kollektiv sorg; alle som i løpet av året har mistet noen, er invitert. Det etableres et fellesskap av sørgende, og på mange måter tilbyr også bibeltekstene en videre utvidelse av dette fellesskapet. Her møter vi bibelske skikkelser som sørger; ja, ikke bare det: Vi møter Jesus i sorg.

VENNER FOR LIVET

Hadde Jesus venner før han begynte å samle disipler rundt seg? Sannsynligvis hadde han det; kanskje var han til og med en ganske populær gutt i alle de årene vi ikke vet noe om. Siden hans biografi er så mangelfull, er vi overlatt til gjetninger om Jesus som ungdom og ung voksen. Jeg har alltid forestilt meg Jesus som en empatisk, kraftfull og ettertenksom mann. Hvem vil ikke ha en slik venn? Jeg håper for hans egen skyld at han opplevde gleden i gjensidighet, vennskap og kjærlighet. Fortellingen om familien i Betania i Joh 11 kan tyde på at han gjorde nettopp det,

allerede før han trådte fram på den offentlige arena. Betania i Judea er langt fra Nasaret i Galilea. Men den lille landsbyen lå strategisk plassert for besøk. Rett i utkanten av Jerusalem var det praktisk å bo, ikke minst rundt de store høytidene. Jøder fra hele den kjente verden kom til Jerusalem til påskefeiring; da var det godt å ha venner i nærheten. Jeg har tenkt at Maria og Josef hadde dette huset i Betania som sitt losji de påskene de fikk til å reise fra Nasaret til Jerusalem. Derfor hadde Jesus utviklet et langvarig og nært vennskapsforhold over flere år til de tre søsknene i huset. Når Johannes skriver at Jesus var glad i Marta og hennes søster og Lasarus, er dette de eneste enkeltmennesker, bortsett fra disippelen Johannes (21,20), som dette blir sagt om.

Jeg liker å tenke at dette vennskapet var like viktig for Jesus som det var for Lasarus og hans to søstre. Jeg liker også å tenke at disse ungdomsvennene utallige ganger hadde ledd sammen, delt pussige episoder og gode måltider med hverandre. Men denne dagen var det en sorg som skulle deles. Det er bare to ganger det rapporteres at Jesus gråt. Først gråt han over Jerusalems frafall og skjebne (Luk 19,41); så gråt han ved sin venn Lasarus' grav (Joh 11,35).

EN BEVEGET GUD

I denne fortellingen finner vi det korteste bibelvers i Det nye testamentet: *Jesus gråt*. Det sier meg noe om en Gud som er bevegelig og beveget. Kanskje var det ikke slik at Jesus ventet på en passende anledning til å demonstrere sin makt på overbevisende måte. Kanskje var det ikke slik at underets time var kalkulert på forhånd og skrevet ned i Mesterens almanakk. For det er med tårer i øynene at Jesus roper Lasarus ut av graven. Det er i dyp bevegelse over venners og egen sorg at underet skjer. Det er medlidenheten som driver fram den grensesprengende handlingen. *Denne* døden får ikke det siste ord. *Denne* sorgen skal lindres. Jesus er smertelig klar over at sorg og død innhenter de fleste og igjen skal innhente Lasarus og hans familie på et senere tidspunkt. Men akkurat nå drev hans medlidenhet og makt fram et enestående under. Det skal vi ta for det som

det er. En hel familie får stillet sin sorg, og en hel verden får oppreist et tegn: Døden skal ikke i evighet ha det siste ord.

SAMMEN MED DE DØDE

Mange sørgende beholder et nært forhold til sine døde. Noen vil også si at de kommuniserer med dem på ulike måter. For dem som vil utforske dette nærmere, kan Anne Austads doktoravhandling (2015) være interessant lesning: *Passing Away – Passing by: A Qualitative Study of Experiences and Meaning Making of Post Death Presence*. Teologien har i hovedsak avvist kontakt med de døde. Men det kan jo være grunn til en viss ydmykhet; jeg er tross alt blant dem som bøyer hodet og daglig henvender meg til en av aktørene i dagens bibeltekst. Jeg tror han lever, på sin måte. Men det tror jeg kanskje om faren min og søsteren min også?

TO ORD

Være glad i – *fileå* (v 3)/*agapaå* (v 5). I dette lille avsnittet av Lasarus-beretningen brukes begge de to nytestamentlige ordene for å elske, henholdsvis *fileå* og *agapaå*. Begge ordene beskriver den kjærligheten Jesus har nettopp til den lille familien i Betania. Ofte blir *agape* forstått som den mer opphøyde kjærligheten fra Gud, mens *filos* betegner en mer mellommenneskelig kjærlighet.

Likevel kan det synes som ordene brukes synonymt både her og andre steder i Det nye testamentet.

Gråt – *edåkrysten* (v 35). Johannesevangeliet bruker ulike greske ord for å gråte. Ordet som er brukt om Jesu gråt, betegner en stille gråt. Ordene understreker hvor grunnleggende medlidenheten er i Jesu natur som sant menneske og sann Gud. Det var en fremmed tanke i alle hedenske religioner, at Gud kunne beveges til medlidenheten. I v 31, som ikke er med i vår tekst, omtales kvinnenens gråt ved Lasarus' grav. Ordet som her er brukt – *klaiå* – betegner gråt som de sørgendes klagerop.

PREKENSKISSE

- *Du er ikke alene* – både de som sitter sammen med deg og Jesus selv deler erfaringen av sorg.
- *De er ikke alene* – troen sier at livet er gjemt hos Gud og at den som lever og tror er gått inn i et nytt og større fellesskap, det fullkomne Gudsriket.

Lykke til!

SJURISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Postdoktor Kristin Graff-Kalleståg. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 590,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 800,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>